D. O. M. A.

DE TEMPERAMENTIS

DISPUTATIO MEDICA:

QUAM,

Concessu Amplißimi Medicorum Ordinis in Inclyta Basileensium Academia,

Sub præsidio Clarissimi Viri, Dn. Ioan. Nicolai Stupani, Medici Doctoris & Professoris, necnon eiusdem Collegij Decurionis,

PUBLICE

Ad excutiendum proponit

DANIEL NABOROVIUS POLONUS

Ad 31. Octobris, tempore ac loco consuetis.

TYPIS GEMUSÆI, M.D.XCIII.

IL. ET GEN.
D. D.
VVENCESLAO
LESZCZYNSKI,
DOMINO IN LESZNO, &c.
CLARISS.
POLONORVM GENTIS
PROPAGINI INCLYTÆ:
VIVO
ANTIQVÆ VIRTVTIS
LESZCZYNIÆ
EXEMPLO:
HASCE SVAS
IN STVDIO MEDICO
EXERCITATIONES
DANIEL NABOROVIVS
SVMMA CVM
ANIMI ET OFFICIORVM
PROMPTITVDINE
D. D. D.

DE TEMPERAMENTIS DISPVTATIO.

PROPOSITIO PRIMA.

DIVINA ars Medica, ut una eſt, ita unicum quoq; ſubiectum ſibi toti adæquatum habet: quod communi omnium, tam veterum quàm recentiorum Medicorum conſenſu, nobiliſsimum ac præſtantiſsimum, corpus ſcilicet humanũ, quatenus inter ſanitatis & morbi terminos conſiſtit, ſtatuitur.

II.

Quum enim artis (ut & ſcientiæ) ſubiectum dupliciter accipiatur, partim ut res conſiderata, & ut modus conſiderandi: hîc quidem res conſiderata eſt corpus humanum; modus autem conſiderandi, quatenus ſanitatis particeps, vel morbo obnoxium exiſtit.

III.

In utriuſq; conſideratione Medicus tanquam naturæ miniſter verſatur. In huius quidẽ, quatenus illum propellendo amiſſam reſtituit; in illius verò, quatenus pręſentem conſervat ſanitatem. Atque ſic ſcopum habebit ſanitatem ipſam; ad quam conſequendam conſervandamq; totus incumbit.

IV.

Corpus verò humanum, ut & cæteræ res ſublunares omnes, ex quatuor Elementorum mixtione ortum habet.

V.

Vbi per Elementa nõ ipſorum virtutes tantùm, ſed & ſubſtantias quæ ſimul in mixto exiſtũt intelligimus. Neq; enim mixtorum corpora ex qualitatibus tantùm, ut quibus ſine proprijs ſubiectis ne eſſe quidẽ licet; ſed ex ipſis quoq; corporibus, quibus ſummę qualitates inhærent, naſcuntur.

VI.

In eadem Elementorum mixtione, qua res compoſitæ generantur, neceſſe eſt δὶ ὅλων κεκρᾶσθαι τὰ ϛοιχεῖα, id eſt Elementa tota per tota miſceri: qua de re apud omnes con-

ſtat: & eſt hoc cognitu neceſſarium in Medicina.

VII.

An verò idipſum facit τῶν ποιοτήτων μόνων, δὶ ἀλλήλων ἰουσῶν: id eſt, ſolis Elementorum qualitatibus ſe mutuò penetrantibus, ut placuit Ariſtoteli: an verò, ut Stoici exiſtimarunt, καὶ τῶν σωματικῶν ὀυσίων, δὶ ἀλλήλων ἰουσῶν: id eſt, ipſis inſuper corporeis Elementorum ſubſtantijs ſe mutuò penetrantibus: id ut cognitu non neceſſarium, in medio relinquimus.

VIII.

In mixto corpore quanquam qualitates minimè refractæ ſint; contrariarum tamen perfuſione contemperatæ, & quaſi vinctæ cohibentur, ne ſummas ſuas uires proferre poſsint. Et cum impares concurrunt; mox ab ea quæ præcellit infirmior obliteratur, nec eundem ſtatum perpetuò ſervat. Quod ſi pares in permiſtionem venerunt, nec per initia ſeſe mutuò demoliuntur; breui tamē temporis ſpatio diſpariles euadūt.

IX.

Ex horum itaq;, nempe calidi, frigidi, humidi, ſicci attemperatione, corpora omnia quæ penes nos ſunt gignuntur; igne, (inquam) aëre, aqua, & terra. Quanquam enim formæ illorum alterentur mutenturq́;: manent tamen quędam, quę illis proportione reſpondent: ut ſi dicat aliquis; Pars ignea, aërea, aquea, terrea.

X.

Et quidem, pro ratione ſubſtantiæ Elementarium, in hac contemperatione, generatur per totum quidam ſubſtantiæ modus atq; proprietas; per quam ſingula membra ſuas operationes obtinent.

XI.

Quod Galenus innuere videtur, libro 6. de Placitis Hip. & Plat. Quocirca (inquiens) ſingulis ex ſubſtantiæ proprietate, propria quędam functio contingit; undè vitiata temperie, neceſſariò vitiantur Actiones.

XII.

Quatuor autem elementa ad perfectè mixti temperationem requiri diximus: propterea quòd ſine omnium miſtione

ne temperamentum minimè induci posſit. Non enim ſi quis aquam & ignem tantùm paribus coniungi portionibus ſtatuat, & hinc propter quandam repugnantiam, temperationem aliquam inferri, ea protinus pro vero temperamẽto habenda: eiuſmodi enim manca eſt & imperfecta: qualia ſunt ea, quæ è ſublimi deturbata μετέωρα appellantur.

XIII.

His ergo omnibus fundamenti loco pręmiſsis, talis exurgit temperamenti generalis definitio: Temperamentum eſt calidi, frigidi, humidi, ſicci, mixtio.

XIV.

Ex huiuſmodi autem mixtione, non intelligimus unam talem fieri qualitatem, quæ ex actione & paſsione quatuor contrariarum qualitatum, in elementis inventarũ, ceu quinta reſultet, ſolaq; remaneat cæteris pereũtibus: quemadmodum Avicennam Fen. prima. Can.1. Doctr.3. cap.1. quidam interpretantur.

XV.

Id enim abſonum eſſe, vel illud convincit, quòd aut vnicam qualitatem eiuſmodi in unico individuo (ut ſi ſumamus Petrum) oportebit eſſe: aut plures, ſecundum differentiam temperamentorũ quæ membra ſortiuntur. Ex quorum utroque abſurditatem ſequi neceſſe eſt.

XVI.

Et hæc eſt vera definitio temperamenti. Quod verò differentias eiuſdem attinet: Temperamentorum unum temperatum, ſeu æquale; octo diſtemperata, ſeu inęqualia exiſtunt.

XVII.

Temperamentum æquale, Græcis εὔκρατον & σύμμετρον, duplex eſt. Temperatum abſolutè & ſimpliciter, ſive æquale σταθμῷ, vel ad pondus: & Temperatum in ſingulis generibus, ſive æquale ad iuſtitiam, ſeu τὴν δικαιοσύνην.

XVIII.

Temperatũ abſolutè eſt id, quod Galenus vocavit ἁπλῶς μέσον, id eſt ſimpliciter Medium; quodq; æquali quatuor Elementorum portione conſtat, planeq; medium exiſtit inter ea

quæ extremè calida,frigida,humida,ſiccaq; ſunt.

XIX.

Temperatum in ſingulis generibus,ſeu ad iuſtitiam eſt, in quo ea contrariarum portionum mediocritas conſiſtit, quæ tum animantis,tum ſtirpis naturæ maximè convenit:à prioris tamen exquiſita illa atque abſoluta miſtione, multum abeſt.

XX.

Tum enim animal uel ſtirpem optimè ſe habere dicimus; cum ſuam functionẽ ritè, & citra reprehenſionem obire poteſt.Sic equum cum velociſsimè currit, ficum cum plurimos & optimos ficus profert,vitem ubi plurimas & optimas producit uvas,benè temperata dicimus.

XXI.

Nec hoc cuiquam admirationem pariat, temperatum nos appellare id, quod exactè medium non ſit: cum temperati vocabulo latè utamur. Nam & potionem, & balneum temperata dici, uſus communis comprobat; non ſolùm quando alterum huic, illi alterum tale eſt, ſed etiam cum ad eundem hominem in latitudine tale eſt.

XXII.

Hæc itaq; tẽperata ac σύμμετρα dicimus. Verùm ubi quid à prædicta mediocritate recedit, intemperatum, & δύσκρατον, ἄμετρον, καὶ ἀσύμμετρον appellatur;ab eoq; contrariorum quod vincit & ſuperat,nomen accipit.

XXIII.

Huius intemperati, ſeu inæqualis temperamenti duplex genus ſtatuitur:aliud enim ſimplex eſt,& aliud compoſitũ.

XXIV.

Temperamentum inæquale ſimplex eſt, quod in una tantùm oppoſitione intemperatum eſt; & in quo una tantùm contrariarum qualitatum à mediocritate recedit, à qua deinde nomen ſortitur.

XXV.

Differentias hoc temperamentum inęquale ſimplex quatuor obtinet. Calidum tantùm, in quo calor frigori antecellit,

lit, humoris autem & ſiccitatis mediocritas eſt: Frigidũ tantùm, in quo frigus caloré ſuperat: Humidum tantũ, cuius humor vincit & dominatur: Siccum tantùm, in quo ſiccitas prę humore primas obtinet, mediocribus iјs quæ in altera oppoſitione ſunt contrarijs.

XXVI.

Temperamentum inæquale coniugatum eſt, in quo duæ qualitates reliquis potentiores exiſtũt, & à mediocritate recedunt; à quibus illi nomen imponitur.

XXVII.

Cum enim duæ tantùm ſint oppoſitiones, quæ terminis quatuor concluduntur; neq; unius eiuſdemq; oppoſitionis utraq; qualitas à mediocritate recedere, & ſupra modũ augeri queat; plures duabus excellere non poſſunt.

XXVIII.

Huius temperamenti inæqualis compoſiti quatuor quoque conſtituũtur differentiæ: Calidum cum humido, Calidũ cum ſicco, Frigidum cum humido, Frigidum cum ſicco. Plures non poſſunt natura conſiſtere, etiamſi ſex eiuſmodi coniugationes numerari poſsint. Etenim frigus cum calore, ut & ſiccitas cum humiditate, ſupra modum excellere non poſſunt.

XXIX.

Quamuis autem octo ſint conſtitutæ temperamenti inæqualis differentiæ; uniuſcuiuſq; tamen pro minori vel maiori receſſu, plura fieri poſſunt diſcrimina, prout impari abſunt à mediocritate intervallo.

XXX.

Quemadmodum & ea quoq;, quæ æqualia ad iuſtitiam temperamenta dicuntur, non æquali modo in mediocritate conſiderantur. Alia nempè inanimatorum, alia ſtirpium, alia animantiũ; & in his rurſus alia hominis, alia leonis, alia equi, alia canis mediocritate exiſtente.

XXXI.

Pro qua mixtionum diverſitate, multipliciter quoq; calidum, frigidum, humidum, ſiccum accipitur.

XXXII.

Primùm enim ita dicitur unum quodque eorum ἁπλῶς ἢ εἰλικρινῶς, id est, absolutè & purè: quomodo Elementa absolutè & simpliciter calida, humida, frigida, sicca dicuntur.

XXXIII.

Secundò ἐκ τοῦ πλεονεκτοῦντος πρὸς τὸ ἐναντίον, id est, per exuperantiam qua in mixto superat suum contrarium: qua ratione id in quo maior est caliditatis portio, calidum dicitur. Talia autem sunt omnia ex mixtione elementorum genita.

XXXIIII.

Quæcunq; verò in tali significatione Calida, Frigida, Humida, Siccaq; dicuntur; ea omnia per quandam comparationem explicantur & intelliguntur.

XXXV.

Hęc ipsa comparatio aliquando fit πρὸ τὸ ἁπλῶς μέσον, id est, ad id quod medium est in universa substantia; quodq; ęqualiter distat ab extremis.

XXXVI.

In tali comparatione Calida, Frigida, Humida Siccaq; dicuntur, quæcunq; τῷ ἁπλῶς μέσῳ, id est, eo quod exactè medium existit, sunt Calidiora, Frigidiora, Humidiora, Sicciora.

XXXVII.

Aliquando fit comparatio non πρὸς τὸ ἁπλῶς μέσον, sed ad aliud aliquod σύμμετρον: quod aut in medijs generibus Substantiarum consistit, aut in extremis speciebus.

XXXVIII.

Aliquando deniq; fit comparatio ad nullum medium, sed ad unum aliquod obuium.

XXXIX.

Hinc fit, ut prout ad aliud atq; aliud cōparatio instituitur; ita eadem res modò calida, modò frigida, humida aut sicca dici queat.

XL.

Verùm his quæ hactenus de Temperamentorum differētijs diximus, multa obstare videntur. Primum est sententia eorum, qui quatuor tantùm temperamentorum discrimina statuunt. Alterum eorum opinio, qui Temperamentū æquale ad

le ad pondus tollunt. Tertium aſſertio, quòd nulla temperamenta inæqualia ſimplicis lapſus poſsint eſſe, affirmantium.

XLI.

Prioris ſententiæ autores ſunt Barbari: qui temperamentis appellationes tribuunt, non ex qualitatibus, ſed humoribus, in corpore humano exiſtentibus, acceptas: ita ut homo non dicatur illis calidus, frigidus, humidus, ſiccus; aut aliqua horum ſecũdum coniugationem perpeſſus: ſed Bilioſus, Pituitoſus, Sanguineus, Melancholicus.

XLII.

Atque ſic pro ratione quatuor ſuccorum, in humano corpore exiſtentium, quatuor quoq; temperamentorũ ſpecies ſtatuunt; ſecũdum quatuor qualitatum, in ijs ſuccis exiſtentium, coniugationes: Calidam ſcilicet & humidam; Calidam & ſiccam; Frigidam & humidam; Frigidam & ſiccam: quod vulgò omnes ferè approbare uidentur.

XLIII.

Quòd ſi tamen hæc diligenter expendantur; nequaquam repugnant ijs, quæ de novem temperamentorum differẽtijs antè dicta ſunt.

XLIIII.

Cum enim quatuor humores rationem habeant quatuor Elementorum, ita poſſunt inter ſe varijs modis commiſceri, ut eaſdem temperamentorum differentias producant.

XLV.

Qui verò temperamentum æquale ad pondus tollunt, (ut quidam ex Arabibus faciunt) hæc nobis obijciunt ex mixti generationis conſideratione.

XLVI.

Mixtum nullum generari poteſt, niſi aliquod Elementorum ſuperet: ſiquidem nullus ortus fieri poteſt, ubi non eſt quod ſuperat, & quod ſuperatur. Præterea, debet eſſe aliquid quod moveat, miſceat, & generet: ſed quodcũq; illud ſit, reliquis eminentius, æqualitatem interturbet neceſſe eſt.

XLVII.

Ex quorum argumento colligimus; vel agens aliquod re-

quiri in mixti generatione, cui hæc actio tanquam causæ efficienti tribuatur: vel corrumpens formas Elementorum: vel aliquid eiusmodi, quod permisceat, id est, pugnæ principium det, comminuat, & comminuta iuxtà ponat.

XLVIII.

Ad huiusmodi itaq; rationes dicimus, singulis Elementis inesse vim Agendi simul atque patiendi: maiorem quidem, magisq; Actiuam, Elemẽto calido & Frigido: Minorem, passiuamq; magis, Humido & Sicco: quarum ratione commisceri, uniriq; possunt, aliquando pares, aliquando dispares eorum portiones.

XLIX.

Et Naturam illam superiorem implantasse vim seminibus singularum substantiarum, ut de quoq; Elemento tantum ad sui generationem trahant, quantum cuiq; illarum optimè conuenit.

L.

Sed dicent præterea: Si eiusmodi temperatio omninò fieri posset: fieret utiq; in humano corpore, tanquam perfectissimo, & cui maximè competit. Sed humanum corpus tale esse non potest: siquidem necessariò debet esse calidum & humidum, utpote in quo solo vita consistit. Non potest igitur corpus aliquod exactè temperatum fieri eiusmodi temperamento.

LI.

Verùm his respondetur, aliud esse dicere, Viventia calore & humore vivunt; & aliud, Viventia sunt calida & humida. Nam, quamvis non omnes res excedenti calore vivant; vivunt tamen calore suo, & sibi naturali: nec refert illas excellenter esse frigidas. Ventriculus enim quamvis sit frigidum & exangve membrum; nihilominus calore suo cibos conficit.

LII.

Quare viuentia vivunt calore, qui humore sustentatur: siquidem mors naturalis per desiccationem & refrigerationem accidat: non sequitur tamen illa esse calida & humida

absolutè,

absolutè, & simpliciter: sed collata ad demortua, quæ scilicet sicca & frigida evadunt.

LIII.

His in hunc modum remotis, nostram sententiam confirmemus: & videamus, an naturaliter eiusmodi temperamentum ad pondus possit consistere. Hoc enim si evincere poterimus, nemo negabit, in humano corpore tale esse posse.

LIV.

Corpus namq; humanum, ut omnium generabilium substantiarum est perfectissimum; ita temperamento eiusmodi, in aliqua saltem parte, maximè indigere videtur, propter sensum tactus; quem, teste Aristotele in suo hac de re libello, debet habere perfectissimum.

LV.

Nam cum is explorator existat Calidi, Frigidi, Humidi, Sicci: mediam temperiem habeat necesse est. Nulla enim ratione poterit melius experiri primas qualitates, quàm si in medio earum exactè consistat.

LVI.

Subscribit huic sententiæ, quòd novimus temperamenta mutari, ex calido in frigidum, & ex humido in siccum; æqualibus interdum agentibus ac patientibus existentibus.

LVII.

Qua re per hypothesin posita; constat, illa temperamenta in medio motus temperata exactè fieri. Siquidē enim agentia respondent patientibus; necesse est, ut illud temperamētum quod ex calido in frigidum, & humido in siccum abit, in medio motus eiusmodi mediocritatem habeat, per eámque deducatur: atq; sic temperamentum æquale ad pondus dari manifestum est.

LVIII.

In eadem hac significatione Temperati, quod ἁπλῶς, ad pondus, æqualiq; portione Elementorum constat; neq; hominem, neq; ullum aliud animal Temperatum esse dicimus.

LIX.

Id enim propterea esse non potest, quia ex varijs partibus

constat omne animal: quarum aliæ aliam mixtionem calidi, frigidi, humidi siccíq; requirunt: undè nequit fieri, ut quod ex tanta partium varietate constat, evadat temperatū ἁπλῶς per universum corpus.

LX.

Sed partes quasdam, præsertim in homine, temperatas hoc modo ad pondus esse dicimus: & eas præcipuè, quibus pro Tactus instrumento utimur: ut Volam manus.

LXI.

Idipsum quoq;, quod ἁπλῶς & ad pondus temperatum dicimus, cum latitudine quadā intelligimus. Perfectius enim temperata est, in tali significatione, cutis volę manus in alijs, quàm in alijs hominibus.

LXII.

Quod autem Galenus lib.4.cap.4.& 5.de tuenda sanitate differit de extrema εὐκρασίας, quæ summa sit; non intelligere oportet de temperamento ad pondus cōsiderato: sed de eo, quod ad iustitiam dicitur.

LXIII.

Verùm hæc de duabus primis opinionibus dicta sufficiāt. Restat eorum assertio, qui nullum temperamentum inęquale simplicis lapsus dari posse affirmant: inter quos præcipuus est Averroes. Argumenta autem eorum, breuitati studentes, omittemus; sufficere rati, si eiusmodi temperamentum dari ostenderimus; & quidem ijsdem ferè argumētis, quibus utitur Galenus lib.1.cap.8.de Temperamentis.

LXIV.

Si enim quatuor temperamenta composita conceduntur; necesse est quoq; dari quatuor simplicia: eò quòd, si calidum temperamentum non necessariò cum sicco coniungitur, sed potest etiam coniungi cum humido; multò magis poterit coniungi cum medio. Idemq; de Frigido, Humido ac Sicco censendum est.

LXV.

Quæcunq; enim primarum qualitatum potest coniungi cum utroq; extremorū, ea potest etiā coniungi cum medio.

Deinde,

LXVI.

Deinde, ſi omnes qualitates cum mediocritate quadam commiſceri poſſunt;ut in εὐκράτῳ temperaměto: multò magis poterunt ita miſceri, ut aliquæ ſint mediocres, aliæ immoderatæ;ut in quatuor ſimplicibus temperamentis.

LXVII.

Quare manet adhuc immotum,novem eſſe in univerſum temperamentorum differentias; quæ pro ratione tum ætatum,tum partium ipſarum corporis animati,aliter atq; aliter ſe habent.

LXVIII.

In ætatibus quidem, vitæ exordium habet temperamentum calidum & humidum, extremum contrà frigidum & ſiccum: Medium, humidi & ſicci, mediam quaſi temperiem accipit;attamen in frigido & calido,nondum id,ſed quod illi deinceps eſt,mediocre apparebit.

LXIX.

Quare,ſi non abſolutum illud, & ęquale ad pondus temperamentum; ſed quale optimum in ſuo genere dicitur, inveſtigamus: illa ætas eiuſmodi prædita temperamento cenſebitur, quæ ipſum punctum vitæ medium tum modico intervallo antecedit, tum ab eo in aliquanto maius poſt ſpatiũ extenditur.

LXX.

Quicquid autem mediam hanc ætatem anteit, calido & humido excellit, verùm non eadem ratione. Nam initium calidum & humidiſsimum: quod verò ſequitur, ſimili calore viget, humore autem longè inferius exiſtit: ut quamvis ſiccum non ſit,ſed ne ad mediocritatem quidem depreſſum; initij tamen collatione,ſiccum dici poſsit.

LXXI.

Quod verò à medio in extremum vitæ tempus extenditur, id omne frigido ac ſicco tenetur: ſed non peræquè. Siquidem pars quæ poſtrema exiſtit, tam frigido, quàm ſicco magis excellit:illa verò quæ eam præcedit,frigore ac ſiccitate temperatior eſſe ſolet.

LXXII.

Temperamentorum porrò quæ in partibus animantium existunt, differentiæ tactu iudicantur; & pro ratione duri & mollis, calidi frigidiq; sumuntur: ita quidem, ut ea quæ mollia sunt, humida; quæ verò dura, sicca existant. Neque enim tantus est in animali dum vivit calor, ut emolliat sicca liquãdo: nec tantum frigus, ut induret humida congelando.

LXXIII.

Tactus enim, tum solus, tum cũ ratione iunctus, ea dijudicare valet, quæ actu seu ἐνεργίᾳ, per se, & non per accidens calida, frigida, humida, siccaq; existunt. Nec cuiusvis animantis tactus, sed solius hominis: nec cuiusvis hominis, sed illius qui optimi sit habitus, temperatusq; censeatur: nec etiã quæuis temperatissimi hominis particula, sed cutis tantùm ea, quæ in vola manus est.

LXXIV.

Nam quamuis tactus sit per totam cutem æquabiliter fusus: tamen cum ea quæ in manu est, ab omnibus extremis pari absit interuallo, & in eorum medio sita, omnis excessus expers sit: norma & quasi scopus omnium temperamentorum, quæ actu talia sunt, rectè internoscendorum existit: si modò ab ijs quæ extrinsecus occurrunt, nihilò sit immutata; nec ut in fossoribus, & remigibus, callo obducta.

LXXV.

Calidi itaque & frigidi actu & per se existentis, solus tactus est index: Humidi verò & sicci, unà cum ratione. Nam quod siccum est, durum omnino existit: non econtrà, nisi mediocriter calidum sit. Nam nec quod à frigore concretum est, durum: nec quod cum vehementi calore molle, id statim est humidũ: verùm cum mediocriter est calidum, tum æstimare durúmne, an molle sit, oportet. Si enim molle sit, humidum; si durum, siccum iudicandum.

LXXVI.

Ita autem Tactu iudicari debent singularũ partium temperamenta, ut quæcunque præter eam cutem, quæ in manu hominis benè temperati existit, molliores sunt, inter humi-

das

das partes referantur: Quæ eadem ſunt duriores, pro ſiccis habeantur. Quæ itidem cute eadem tangentibus apparent calidiores, calidæ cenſeantur: & frigidæ, quæ eadem ſunt frigidiores.

LXXVII.

Totus verò corporis habitus conſideratur non volæ manus reſpectu: ſed per comparationem, quæ inſtituitur ad hominem optimè temperatum, & σύνκρατον.

LXXVIII.

Is verò non tactu, ſed functionum præſtantia deſcribitur & cognoſcitur. Nam is homo omnium temperatiſsimus eſt, qui habet omnes functiones præſtantiſsimas.

LXXIX.

Quicunq; igitur hoc ipſo homine calidior, frigidior, humidior, ſicciorq́; fuerit: is calido, frigido, humido, ſiccoq́; tẽperamento eſſe dicitur.

LXXX.

Cognoſcendi verò modus ſumitur cum ex tactu ipſo, tum functionibus, paſsionibusq́;: utpote habitu corporis, gracilitate, obeſitate, piloſitate, glabricie, albore, nigritiæ, venarum magnitudine, & parvitate, alijsq́; ſimilibus.

LXXXI.

Hæc igitur omnia, de quibus hactenus dictum, temperamenta, actu calida, frigida, humida, & ſicca dicuntur. Sed in temperamentis Medicamentorum, longè alia ratio eſt.

LXXXII.

Medicamenta enim calidam aut ſiccam, frigidam aut humidam temperaturam habere dicuntur; non quòd tangentibus talia ſint, ſed quòd corpori animantis admota, generent calorem vel frigus: undè ad ſuperiorum differentiam, δυνάμει ſeu potentia à Galeno libro tertio Temperamentorum talia dicuntur; & in ſcholis communiter Virtuali qualitate prædita nuncupantur.

LXXXIII.

Opium enim & Piper digitis ſi tangas, nullum calorem;

 nullumq́;

nullumq; frigus senties: sed si utrumque in corpus ingeras; huius calorem, illius frigus percipies.

LXXXIV.

Quæ autem talia sunt Medicamenta, operari in corpus non possunt, nisi aliquid prius fuerint perpessa: hoc est, nisi à calore nostro (à nulla enim alia re, præter caloré, & quidem animantis, principium commutationis suæ sumere possunt) ex illa potentia in actum deducantur. Simpliciter enim loquendo, nihil aliud est potentiâ esse calidum, vel frigidum; quàm tale esse natura, ut facilè calidum vel frigidũ actu fiat.

LXXXV.

Quæ cum ita sint; solius humani corporis respectu iudicanda erunt, quæcunque calida, frigida, humida, siccaq; secundum potentiam dicuntur: ita quidem, ut quæ refrigerare illud possunt apposita, aut intus sumpta, pro frigidis habeantur: & pro calidis illa, quę idem possunt calefacere. Idemq; de humidis ac siccis sentiendum.

LXXXVI.

Nec tantùm in Medicamentis considerare oportet, num corpus nostrum calefacere, refrigerare, humectare, aut siccare posint: sed discrimina quoq; eorum cognoscere decet, & intelligere, quæ horum aut multum calefacere, refrigerare, siccare, aut humectare possunt.

LXXXVII.

Huius rei causa, Galenus omnium primus, ea quæ veteribus negligentius tractata, aut nimia breuitate intermissa, cum in Medicamentorum temperie, tum alijs in rebus, dilucidè explicavit. Et eorum quæ potestate Calida, Frigida, Humida, Siccaq; sunt, quatuor ordines, quos gradus etiam vocant, constituit. *Libro 1. de simplicib. cap. 13.*

LXXXVIII.

Et in primo ordine illa sunt, quæ leuiter calefaciunt, refrigerant, humectant, & siccant: ut in Calefacientibus Absynthium, Anethum, Fœnogræcum: in Refrigerantibus Rosaceum. Ita quarto gradu, quæ extremè idipsum possunt efficere: vt in Refrigerantibus Opium, Cicuta.

Sed

LXXXIX.

Sed obijciet aliquis : Primò, si corpus nostrum Medicamenta calefaceret, non posset præstare calorem maiorem eo quem habet : alioqui ultra gradum perfectionis suæ ageret: medicamentum verò minori aut æquali calore non recalfaceret. Cum enim calidius redditum non sit, non poterit calefacere. Ergo aut medicamenta à nostro corpore non calefiunt, aut illud non recalfaciunt.

XC.

Secundò, siquidem calor à calore, frigus à frigore in his elementaribus corporibus generatur; frigida medicamenta, à calore in actum deduci non poterunt. Frigus enim à calore generari nequit.

XCI.

Verùm quod primam obiectionem attinet, eam soluit Galenus libro tertio Temperam. Quòd scilicet nihil sit absurdi, si aliqua exiguum consecuta auxiliũ, maximam à priori natura mutationem habeant : cum multa eiusmodi quotidiè cernantur in ijs quæ extra nos sunt; quod multis confirmari potest exemplis.

XCII.

In Mysia enim integra domus conflagravit ex solo stercore columbino; quod ab ardenti sole inflammatum, fenestræ proximæ, resina illitæ, suum communicavit incendium: quoniam scilicet solis lumen, quantum natura potuit caloris genuit; ligna autem ac tota domus, ex materiæ dispositione, ad maiorem caliditatem delapsa sunt.

XCIII.

Sic Archimedes simili exemplo, hostium triremem urentibus speculis incendisse fertur. Et Medea pharmaco, ex sulphure & bitumine facto, multa illinebat, quæ postea caloris superuentu accendebantur & inflammabantur, propter materiæ suæ dispositionem.

XCIV.

Sic quoque Medicamentum, propter eam dispositionem, quam habet in modo mixtionis, incalescit per se; quia scilicet à

cet à calore accenditur: ad tantam verò caliditatem venit ex accidenti; quia scilicet eiusmodi habet materiæ dispositionem. Vnde prior gradus usque ad æqualitatem cum nostro calore per se generatur: alter, ulterior scilicet, non item, sed per accidens.

XCV.

Quod uerò secundam obiectionem attinet; notandum, ea quæ ad recipiendum multum calorem aut frigus natura comparata sunt, contrariam qualitatem inducentibus multum resistere: sic piper ægerrimè refrigerari; opium difficilè calefieri.

XCVI.

Quo præsupposito, respõdetur, Frigida non propterea refrigerare corpus, quòd refrigerantur prius; sed quia à nostro calore insuperata manent, non incalescere: interim tamen, cum à nostro calore comminuta & alterata irritentur quasi, ab illoq; principium commutationis sumant; rectè etiam de potentia in actum deduci dicuntur.

XCVII.

Quare quæcunq; sunt vel Calida, vel Frigida, vel Humida, aut Sicca secundum potentiam: ea siquidem corpus nostrum alterare possunt, Medicaměta sunt. Et quæ illud tantummodò alterant, solùm sunt Medicamenta, sive bona, sive mala.

XCVIII.

Quæ uerò non alterant tantùm, sed etiam alterantur, & à corpore nostro tandẽ vincuntur, & in suam substantiã transmutantur; Cibi simul & Medicamenta existunt.

XCIX.

Ex humoribus quoq; qui in corpore existũt, quidam habent vim exsiccandi, & refrigerãdi: quamvis omnes actu sint fluidi, humidi, & calidi.

C.

Et hæc de Temperamẽtis, ex Hippocratis & Galeni sententia, hactenus allata sufficiant. Ea enim quę de morbosa intemperie, actiones oblædente, dicuntur, cũ huc minimè pertineant; ad Pathologicam partem potius ableganda sunt.

COROL-

COROLLARIA.

I.

Utrum mares, an verò fœminæ natura ſint calidiores.

II.

Utrum iuvenes, an verò pueri maiori abundent calore.

III.

An iuvenilis ætas omnium ſit temperatiſsima.

ΠΑ'ΡΕΡΓΟΝ.

Utrum cor, an verò cerebrum principatum in corpore obtineat.

FINIS.